

ANNA KAPALA

Przeciwdziałanie nieuczciwym praktykom rynkowym w łańcuchu dostaw żywności w prawie włoskim*

1. Nieuczciwe praktyki handlowe w łańcuchu dostaw produktów spożywczych pomiędzy przedsiębiorstwami stały się przedmiotem działań UE poczynawszy od przyjęcia Zielonej księgi z 31 stycznia 2013 r.¹ Jednak w 2016 r. Komisja Europejska stwierdziła, że nie widzi uzasadnienia dla regulowania na poziomie wspólnotowym relacji między uczestnikami łańcucha dostaw żywności, ale jednocześnie będzie sytuację monitorować². W związku z tym państwa członkowskie samodzielnie podejmują działania zmierzające do poprawy relacji między uczestnikami łańcucha dostaw produktów spożywczych, w formie regulacji prawnych lub samoregulacji.

W Polsce w 2016 r. została uchwalona ustawa z 15 grudnia 2016 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi³. Określa ona zasady przeciwdziałania praktykom polegającym na nieuczciwym wykorzystywaniu⁴

*Artykuł jest efektem realizacji projektu nr 2016/21/D/HS5/03906 finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki.

¹ Zielona księga w sprawie nieuczciwych praktyk handlowych w łańcuchu dostaw produktów spożywczych i niespożywczych między przedsiębiorstwami, Bruksela, 31.01.2013, COM(2013) 37 final.

² Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczące nieuczciwych praktyk handlowych w ramach łańcucha dostaw produktów spożywczych, realizowanych między przedsiębiorstwami, Bruksela, 29.01.2016, COM(2016) 32 final.

³ Dz.U. z 2017 r. poz. 67.

⁴ Zgodnie z art. 7 ust. 1 i 2 nieuczciwe wykorzystywanie przewagi kontraktowej polega w szczególności na: 1) nieuzasadnionym rozwiązaniu umowy lub zagrożeniu rozwiązaniem umowy; 2) przyznaniu wyłącznie jednej stronie uprawnienia do rozwiązania umowy, odstąpienia od niej lub jej wypowiedzenia.

przewagi kontraktowej⁵ przez nabywców produktów rolnych lub spożywczych lub dostawców tych produktów. Przepisy mają zastosowanie do umów nabycia produktów rolnych lub spożywczych⁶. Ustawa wprowadza specjalne instrumenty prawne (poza istniejącymi obecnie cywilnoprawnymi środkami przeciwdziałania nadużywaniu przewagi kontraktowej ochrony interesów dostawców⁷), tj. przede wszystkim administracyjny tryb postępowania w celu wyegzekwowania zakazu nieuczciwego wykorzystywania przewagi kontraktowej przez nabywcę albo dostawcę⁸. Główna rola w tym zakresie została powierzona Prezesowi Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

Ustawa ma niewątpliwie duże znaczenie dla rozwiązania problemu nierównowagi wśród uczestników łańcucha dostaw żywności, zapobieganiu nieprawidłowym relacjom handlowym, a zwłaszcza wywierania przez nabywców (w szczególności sieci handlowe) różnego rodzaju presji na dostawców produktów rolnych i spożywczych.

Pojawiają się jednak wątpliwości wobec niektórych jej rozwiązań. Dotyczą one zastosowania nieostrych i niedookreślonych pojęć (jak np. „przewaga kontraktowa”, „naruszenie lub zagrożenie istotnemu interesowi drugiej strony”), braku uwzględnienia w ustawie katalogu nieuczciwych praktyk stosowanych przez wielkich dostawców wobec nabywców, w szczególności mniejszych, ale także braku wskazania nieuczciwych praktyk ze strony dostawców, oraz – związanego z przepisem umożliwiającym anonimowe zgłoszenia o wykorzystywaniu przewagi przez sieci handlowe – ryzyka zawężenia współpracy nabywców tylko do większych dostawców⁹.

⁵ Przewagą kontraktową, w rozumieniu ustawy, jest sytuacja nabywcy względem dostawcy, w której dla dostawcy nie istnieją wystarczające i faktyczne możliwości zbycia produktów rolnych lub spożywczych do innych nabywców oraz występuje znaczna dysproporcja w potencjale ekonomicznym na korzyść nabywcy, albo dostawcy względem nabywcy, w której dla nabywcy nie istnieją wystarczające i faktyczne możliwości nabycia produktów rolnych lub spożywczych od innych dostawców oraz występuje znaczna dysproporcja w potencjale ekonomicznym na korzyść dostawcy.

⁶ Art. 2 powoływanej ustawy z 15 grudnia 2016 r.

⁷ Na podstawie ustawy z 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 459 ze zm.) ustawy o swobodzie działalności gospodarczej (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 1829 ze zm.), ustawy z 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (t.j. Dz.U. z 2003 r. nr 153 poz. 1503 ze zm.), ustawy z 8 marca 2013 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 684 ze zm.).

⁸ Art. 8–32 powoływanej ustawy z 15 grudnia 2016 r.

⁹ Uwagi do ustawy wyrażają zarówno środowiska prawnicze, jak i organizacje handlowe. Zob. na ten temat także M. Salitra, *Analiza wybranych regulacji wprowadzonych ustawą o przeciwdziałaniu nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami*

Interesujące jest zatem zbadanie, jak te same zagadnienia uregulowane są w obcych porządkach prawnych¹⁰. Niniejsze rozważania dotyczą włoskiej regulacji, która została uchwalona w 2012 r. i od tego czasu jej przepisy były przedmiotem zarówno krytyki doktrynalnej¹¹, jak i zmian ustawodawczych oraz orzeczeń sądowych. Celem tego opracowania jest przybliżenie włoskiej regulacji stosunków handlowych w zakresie sprzedaży produktów rolnych i rolno-żywnościowych oraz wskazanie problemów interpretacyjnych, które pojawiły się w kilkuletnim okresie jej stosowania, a także działań podjętych dla ich rozwiązania.

rolnymi i spożywczymi – jakie zmiany w polskim prawie? „Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny” 2017, nr 1(6), s. 128.

¹⁰ Nawiązuje do nich także M. Salitra, op. cit., s. 128 i odsyła w tym zakresie do publikacji ICN Task Force for Abuse of Superior Bargaining Position (2008). ICN Special Program for Kyoto Annual Conference. Report on Abuse of Superior Bargaining Position.

¹¹ We włoskiej doktrynie prawa rolnego pojawiło się wiele publikacji na temat wskazanej nowej regulacji: A. Germanò, *I contratti di cessione dei prodotti agricoli* w: A. Germanò, E. Rook-Basile (red.), *I contratti agrari*, Torino 2015, s. 161-186; A. Jannarelli, *I rapporti contrattuali nella filiera agro-alimentare* w: A. Germanò, E. Rook-Basile (red.), *I contratti agrari...*, s. 275- 385; F. Albisinni, M. Giuffrida, R. Saija, A. Tommasini (red.), *I contratti del mercato agroalimentare*, Napoli, 2013; F. Albisinni, *Cessione di prodotti agricoli e agro-alimentari (o alimentari?): ancora un indefinito movimento*, „Rivista Di Diritto Alimentare” 2012, nr 2, s. 1 i n.; idem, *Prodotti alimentari o agroali legimentari? Il TAR del Lazio, giudice del mercato e law maker, smentisce il MIPAAF e l'AGCM*, „Rivista Di Diritto Alimentare” 2013, nr 3, s. 33 i n.; A. Germanò, *Sul contratto di cessione di prodotti agricoli e alimentari*, „Diritto e Giurisprudenza Agraria, Alimentare e dell'Ambiente” 2012, s. 379 i n., idem, *Ancora sul contratto di cessione di prodotti agricoli e alimentari: il decreto ministeriale applicativo dell'art. 62 del d.l. 1/2012*, „Diritto e Giurisprudenza Agraria, Alimentare e dell'Ambiente” 2012, s. 517; A. Jannarelli, *La strutturazione giuridica dei mercati nel sistema agroalimentare e l'art. 62 della legge 24 marzo 2012, n. 27; un pasticcio italiano in salsa francese*, „Rivista di diritto agrario” 2012, t. I, s. 545 i n.; M. Tamponi, *Cessione dei prodotti agricoli e agro-alimentari: forma ed incertezze legislative*, „Rivista di Diritto Agrario” 2013, t.I, s. 449 i n.; A. Artom, *Disciplina delle relazioni commerciali in materia di cessione di prodotti agricoli e agroalimentari*, „Rivista Di Diritto Alimentare” 2012, nr 2 s. 1 i n.; G. Biscontini, *Contratti agroindustriali ed art. 62 D.L. n. 1 del 2012: luci ed ombre*, „Comparazione e diritto civile” 2012, nr 1, s. 1 i n.; G. Biscontini, *Art. 62 d.l. n. 1 del 2012 e direttiva n. 7 del 2011: il problema della disciplina dei termini di pagamento tra inderogabilità e determinazione pattizia*, „Comparazione e diritto civile” 2012, nr 1, s. 1 i n.; A. Argentati, *La disciplina speciale delle relazioni commerciali nel settore agroalimentare. Riflessioni sull'art. 62 l. n. 27 del 2012*, „Giustizia civile” 2012, t.II, s. 441 i n.; C. Giacomini, *L'articolo 62 del decreto „Cresci Italia”*, „Agriregionieuropa” 2012, nr 30, s. 1 i n.; S. Zorzetto, *La nuova disciplina delle relazioni commerciali e dei contratti di cessione di prodotti agricoli e agroalimentari. Note a prima lettura*, „Ricerche giuridiche” 2013, t. 1, nr 2, s. 9 i n.

2. Regulacja, będąca przedmiotem rozważań, nie jest zawarta w oddzielnym akcie prawnym, lecz została przewidziana w jednym, rozbudowanym art. 62 dekretu ustawodawczego nr 1/2012, przekształconego w ustawę nr 27/2012¹². Powołany przepis dotyczy stosunków handlowych w zakresie sprzedaży produktów rolnych i rolno-żywnościowych. Celem jego ustanowienia było zapewnienie transparentnych i właściwych relacji między przedsiębiorcami w łańcuchu żywnościowym, cechującym się brakiem równowagi negocjacyjnej oraz przeciwdziałanie nadużywaniu przewagi handlowej na szkodę słabszej strony stosunków umownych, jakim są na ogół rolnicy (przedsiębiorcy rolni)¹³. Brak równowagi negocjacyjnej i transparentności w zakresie treści umów może bowiem skłaniać stronę silniejszą do stosowania nieuczciwych praktyk handlowych.

Zauważa się w literaturze, że art. 62 jest wyrazem coraz większego sformalizowania stosunków umownych przedsiębiorstwa rolnego. Stanowi przejaw odejścia od merkantylistycznego kierunku liberalizacji rynku, mającą zapewnić jego efektywność, na rzecz mechanizmu wprowadzania „odpowiednich przepisów”¹⁴.

W art. 62 ust. 1 sformułowany jest obowiązek zachowania formy pisemnej umowy dotyczącej zbycia produktów rolnych i produktów żywnościowych, z wyjątkiem tych zawieranych z konsumentem końcowym. Z zakresu zastosowania powyższego przepisu wyłączona jest zatem sprzedaż bezpośrednia oraz, na mocy dekretu ministerialnego, zbycie natychmiastowe produktów rolnych i żywnościowych, jeżeli dostawa produktu i płatność ceny następują jednocześnie, a także dostawy produktów rolnych do spółdzielni rolniczych lub grup producenckich przez przedsiębiorców rolnych, którzy są ich członkami¹⁵. Ponadto na podstawie innego dekretu art. 62 nie ma zasto-

¹² Decreto Legislativo 24 gennaio 2012, n. 1 (c.d. Decreto liberalizzazioni o „cresci Italia”), przekształconego ze zmianami w ustawę: legge 24 marzo 2012, n. 27, zmienioną następnie ustawą: legge 17 dicembre 2012, n. 221 przekształconą, ze zmianami, z dekretu: Decreto Legislativo 18 ottobre 2012, n. 179, który wprowadził art. 36 i 36 bis („Gazzetta Ufficiale”, Serie generale nr 19 z 24.01.2012).

¹³ L. Petrelli, *L'art. 62 dopo le ultime decisioni*, „Rivista di Diritto Alimentare” 2014, nr 1, s. 10.

¹⁴ F. Albisinni, *Mercati agroalimentari e disciplina di filiera*, „Rivista di Diritto Alimentare” 2014, nr 1, s. 7.

¹⁵ Na podstawie art. 1 ust. 3-4 dekretu ministerialnego z 19 października 2012, nr 199 (dalej „dekret 199/2012”), Decreto 19 ottobre 2012, nr 199, Regolamento di attuazione dell'articolo 62 del decreto-legge 24 gennaio 2012, n. 1, recante disposizioni urgenti per la concorrenza, lo sviluppo delle infrastrutture e la competitività, convertito, con modificazioni, dalla legge 24 marzo 2012, n. 27, („Gazzetta Ufficiale”, Serie Generale nr 274 z 23.11.2012).

sowania, jeżeli obie strony umowy (zbywca i nabywca) są przedsiębiorcami rolnymi¹⁶.

Umowa powinna określać czas jej trwania, ilość i charakterystykę produktu, cenę, sposób dostawy i sposób płatności. Ponadto umowy muszą spełniać zasady transparentności, poprawności, proporcjonalności i ekwiwalentności wzajemnych świadczeń. W pierwotnej wersji przepisu, wskazane elementy umowy były zastrzeżone pod rygorem nieważności. Rygor ten został jednak usunięty, podobnie jak sformułowanie, że „nieważność umowy może być również ustalona przez sąd”.

Przepis ten narzucił, jak wskazano w literaturze, „sztywny formalizm umów”, które mają za przedmiot sprzedaż produktów rolnych i rolno-żywnościowych, wprowadzając w ten sposób standardy przejrzystości w ramach łańcucha rolno-żywnościowego¹⁷. Za naruszenie wskazanych w ust. 1 zobowiązań, o ile stanowi ono przestępstwo, strona podlega karze administracyjnej w wysokości 516,00 do 20 000,00 EUR¹⁸.

Art. 62 ust. 2 zawiera przykładowy i otwarty katalog zakazanych praktyk w stosunkach handlowych. Zakres jego zastosowania jest szerszy niż wyżej omawianego ustępu 1, bowiem nie odnosi się on jedynie do umów sprzedaży, ale do wszystkich stosunków handlowych pomiędzy podmiotami gospodarczymi łańcuchów rolnych i rolno-żywnościowych. W doktrynie wskazuje się, że przepis ten ma zastosowanie nie tylko, gdy stroną stosunków są rolnicy (przedsiębiorcy rolni) z jednej strony, i przedsiębiorcy handlowi lub przedsiębiorstwa przetwórcze z drugiej, ale także gdy po obu stronach występują przedsiębiorstwa przetwórcze lub handlowe¹⁹.

Do zakazanych praktyk należą:

- a) narzucanie bezpośrednio lub pośrednio warunków zakupu, sprzedaży lub innych warunków umowy, a także warunków pozaumownych, stanowiących nieuzasadnione obciążenie;
- b) stosowanie obiektywnie różnych warunków dla równoważnych usług;
- c) uzależnienie zawarcia, wykonania umów oraz ciągłości i prawidłowości tych samych stosunków handlowych od wykonywania przez strony usług,

¹⁶ Zmiana została wprowadzona na mocy art. 36bis ust. 6 dekretu ustawodawczego nr 179/2012 przekształconego w ustawę nr 221/2012 (decreto-legge 18 ottobre 2012, n. 179 (pubblicato nel supplemento ordinario n. 194/L „Gazzetta Ufficiale” nr 245 z 19.10.2012), coordinato con la legge di conversione 17 dicembre 2012, n. 221).

¹⁷ L. Petrelli, op. cit., s. 12.

¹⁸ Art. 62 ust. 5.

¹⁹ A. Germanò, *I contratti di cessione...*, s. 168.

które ze względu na ich charakter i zwyczaje handlowe nie mają związku z przedmiotem tychże stosunków handlowych;

d) uzyskiwanie nienależnych jednostronnych świadczeń, nieuzasadnionych charakterem lub treścią stosunków handlowych;

e) podejmowanie jakiegokolwiek innej nieuczciwej praktyki handlowej, z uwzględnieniem złożoności stosunków handlowych, która cechuje warunki dostaw.

Ustawodawca przewidział sankcje karne (karę grzywny w wysokości od 516,00 euro do 3 000,00 euro) w przypadku naruszenia cytowanych zakazów przez stronę, z wyjątkiem konsumenta końcowego, o ile stanowi ono przestępstwo. Wysokość grzywny ustalana jest w zależności od wysokości świadczenia otrzymanego przez naruszcziela.

Omawiana regulacja zawiera ponadto przepis *ius cogens* w zakresie terminów płatności²⁰. W przypadku umów nabycia, mających za przedmiot produkty szybko psujące się, termin płatności wynosi 30 dni, a dla pozostałych 60 dni (liczonych od ostatniego dnia miesiąca, w którym otrzymano fakturę). Niedotrzymanie przez dłużnika wskazanych terminów, o ile stanowi przestępstwo, podlega karze administracyjnej od 500 euro do 500 000 euro. Wysokość kary ustalana jest w oparciu o obroty przedsiębiorstwa oraz w zależności od długości opóźnienia i ponownego jego wystąpienia.

Włoska regulacja, podobnie jak polska ustawa, która przewidziała administracyjny tryb postępowania w celu wyegzekwowania zakazu nieuczciwego wykorzystywania przewagi kontraktowej, wprowadziła tzw. mechanizm publicznego (obok prywatnego) egzekwowania obowiązków, o których mowa w art. 62. Z jednej strony jej przepisy wyraźnie potwierdzają kompetencję sądu do interweniowania w obronie interesów prywatnych na wniosek strony, z drugiej jednocześnie przyznają w tym zakresie zadania Prezesowi Urzędu ds. Gwarancji Konkurencji i Rynku. Polegają one na wykonywaniu, z urzędu lub na wniosek, uprawnień nadzorczych i podejmowaniu działań w celu powstrzymania nieuczciwych praktyk handlowych lub dostosowania stosunków handlowych do prawidłowych i sprawiedliwych.

Działania te odnoszą się do stosunków o charakterze pionowym (które jednak nie kwalifikują się jako porozumienia pionowe lub jako nadużywanie pozycji dominującej), stanowiących niezgodne z prawem wykonywanie uprawnień umownych, najczęściej ze strony nabywcy i ze szkodą dla dostawcy. Urząd nakłada odpowiednie kary administracyjne w przypadku niedo-

²⁰ Art. 62 ust. 3.

trzymania wymogów formalnych umowy, zastosowania nieuczciwych praktyk handlowych i opóźnień w płatnościach za towary.

Przepisy uszczegóławiające analizowany art. 62 wydał Minister Polityk Rolnych, Żywnościowych i Leśnych²¹ w porozumieniu z Ministrem Rozwoju Gospodarczego, w formie dekretu nr 199/2012. Powołany akt prawny doprecyzował pojęcie „formy pisemnej”, występującej w art. 62. Należy przez nią rozumieć każdą formę pisemnego komunikatu (którą można odnieść do formy dokumentowej z polskiego k.c.), a zatem także w formie elektronicznej lub faksu, która dostatecznie ujawnia wolę stron ustanowienia, zmiany lub rozwiązania stosunku prawnego o charakterze majątkowym, mającym za przedmiot zbycie produktów rolnych i żywnościowych.

W odniesieniu do istotnych elementów umowy, o których mowa w art. 62 ust. 1, dekret wyjaśnił, że nie muszą być one zawarte w umowie, ale mogą się znaleźć w innych dokumentach powiązanych (w zamówieniu, w dokumentach przewozowych, fakturach). W ten sposób znacznie osłabiona została sztywność i restrykcyjność art. 62 ust. 1.

Ponadto, jak wspomniano wyżej, z pierwotnej wersji art. 62 ust. 1 Parlament włoski usunął rygor nieważności²². Według interpretacji doktryny, rygor nieważności został usunięty w odniesieniu do istotnych elementów umowy, ale pozostał jednak w odniesieniu do formy pisemnej umowy, bowiem przepis wymaga tej formy „obowiązkowo”²³. Zauważa się ponadto, że pomimo usunięcia z przepisu rygoru nieważności oraz możliwości stwierdzenia nieważności przez sąd, niezachowanie niektórych przesłanek, o których mowa w art. 62 ust. 1, w świetle przepisów kodeksu cywilnego może nadal być podstawą stwierdzenia nieważności umowy²⁴.

Z kolei według A. Germanò, nieważność umowy powinna odpowiadać szczególnym środkom zaradczym, o których mowa w art. 36 włoskiego kodeksu konsumenckiego²⁵, a mianowicie tzw. „relatywnej” nieważności, polegającej na tym, że uprawnienie do stwierdzenia nieważności powinno być przyznane tylko stronie objętej ochroną²⁶, a także tzw. „częściowej” nieważ-

²¹ Dalej powoływany jako Minister Rolnictwa.

²² Zmiana została wprowadzona na mocy art. 36 bis dekretu ustawodawczego 179/2012, przekształconego w ustawę nr 221/2012.

²³ M. Tamponi, op. cit., s. 451.

²⁴ Ibidem, s. 454.

²⁵ Codice del consumo, decreto legislativo 6 settembre 2006, n. 206 („Gazzetta Ufficiale” nr 235 z 8.10.2005 – Suppl. Ordinario nr 162) con le modifiche apportate dal D.Lgs. 6 agosto 2015, n. 130 e dal D.lgs. 15 gennaio 2016, n. 8.

²⁶ A. Germanò wskazuje, że podobne wnioski wysunął M. Tamponi, op. cit., s. 439.

ności, co oznacza, że nieważność powinna dotyczyć tylko niektórych postanowień, a nie całej umowy²⁷.

W każdym razie pozostaje w mocy przepis przewidujący sankcje administracyjne za niezachowanie formy pisemnej (art. 52 ust. 5), co jest wyrazem przeniesienia konsekwencji za niezachowanie formy pisemnej z poziomu prywatnoprawnego do publicznoprawnego.²⁸

Regulacja zatem nie jest wolna od sformułowań budzących wątpliwości, na które wskazuje włoska doktryna. Przykładem jest niejednolite stosowanie pojęć. W jednym miejscu art. 62 odnosi się do stosunków umownych w zakresie sprzedaży produktów rolnych i żywnościowych, w innym do produktów rolnych i rolno-żywnościowych²⁹. Wątpliwości dotyczyły również stosowania art. 62 w zakresie określania terminów płatności w związku z wejściem w życie innego aktu prawnego, tj. dekretu 192/2012 wdrażającego dyrektywę 2011/7/UE i wprowadzającego regulację ogólną w zakresie terminów płatności w odniesieniu do wszystkich transakcji handlowych³⁰. Ministerstwo Rolnictwa, w przeciwieństwie do Ministerstwa Rozwoju Gospodarczego, stanęło na stanowisku, że art. 62 jest regulacją szczególną w stosunku do powyższego dekretu 192/2012, mającego charakter ogólny i kwalifikuje się jako odstępstwo, dopuszczalne zarówno przez ustawodawcę krajowego, jak i europejskiego w zakresie możliwości przewidzenia korzystniejszych instrumentów dla niektórych kategorii wierzycieli³¹.

Ważny wkład w ustalenie spójnej wykładni art. 62 miało orzeczenie Regionalnego Sądu Administracyjnego regionu Lacjum nr 7195/2013³², w którym stwierdzono, że art. 62 jest w pełni wiążący i ma charakter szczególnie względem tej ogólnej zawartej w dekrete ustawodawczym nr 192/2012. Sąd uściślił ponadto zakres przedmiotowy art. 62, zawężając jego zastosowanie

²⁷ A. Germanò, *I contratti di cessione...*, s. 178-179.

²⁸ Ibidem, s. 179.

²⁹ Wskazuje na to F. Albisinni, *Cessione di prodotti...*, s. 2-5.

³⁰ Decreto Legislativo 9 novembre 2012, nr 192, Modifiche al decreto legislativo 9 ottobre 2002, n. 231, per l'integrale recepimento della direttiva 2011/7/UE relativa alla lotta contro i ritardi di pagamento nelle transazioni commerciali, a norma dell'articolo 10, comma 1, della legge 11 novembre 2011, n. 180 (12G0215), „Gazzetta Ufficiale”, Serie Generale nr 267 z 15.11.2012.

³¹ O trudnościach interpretacyjnych pierwotnego brzmienia art. 62 pisał M. Tamponi, op. cit., s. 453.

³² W sprawie skargi o stwierdzenie nieważności art. 2 z Decreto Ministeriale z 9 października 2012 r. nr 199, złożone 17 lipca 2013 r. Tar Lazio nr 7195/2013.

jedynie do produktów rolnych i „rolno-żywnościowych”, rozumiejąc przez te ostatnie produkty żywnościowe pochodzące z produkcji rolnej. Stanowią one zatem jedynie zawężony rodzaj szerszej kategorii produktów żywnościowych. Wcześniejsze interpretacje Ministerstwa Rolnictwa zakładały zastosowanie przepisu do całej kategorii produktów żywnościowych.

Orzeczenie nie uściśliło jednak zakresu podmiotowego art. 62. Jego brzmienie wskazuje, że ma on zastosowanie do całego łańcucha rolno-żywnościowego. Biorąc jednak pod uwagę złożoność rynków w nim występujących, w doktrynie postuluje się wprowadzenie regulacji wyraźnie oddzielającej rynki pośredników i rynki surowców rolnych od innych segmentów rynku, w których główną rolę odgrywają przedsiębiorstwa przetwórstwa i dystrybucji.

Nadal wątpliwości interpretacyjne budzą pewne kwestie związane z omawianą regulacją. Wynikają one m.in. z uchwalenia art. 2 rozporządzenia w sprawie procedur postępowania włoskiego Urzędu ds. Gwarancji Konkurencji i Rynku³³. Wskazany przepis wyklucza radykalnie z zakresu omawianego art. 62 stosunki nieodznaczające się znaczną nierównowagą handlową oraz wiąże bezprawność zachowania z udowodnieniem „świadomego nadużycia” pozycji dominującej przez silniejszą stronę stosunku umownego. Natomiast w doktrynie wyrażono stanowisko, że „art. 62 pozwala na typizację praktyk handlowych, które w każdym razie kwalifikują się jako bezprawne, bez konieczności udowodnienia zaistnienia dodatkowych przesłanek”³⁴.

W istocie udowodnienie w sposób niepodważalny zaistnienia „znaczej nierównowagi handlowej”, o którym mowa w cytowanym art. 2 rozporządzenia, nastroczać może wiele trudności. Ponadto powoduje znaczne ograniczenie zakresu zastosowania art. 62. Kolejną konsekwencją art. 2 rozporządzenia jest uzależnienie nałożenia sankcji za niezachowanie wymogów formy prawnej umowy od weryfikacji zaistnienia przesłanek, które wyraźnie odstają od przewidzianych w omawianym art. 62. Jednym z celów narzucenia formy prawnej umowy jest bowiem zapewnienie przejrzystości i przeciwdziałanie powszechnym praktykom handlowym zawierania umów w formie ustnej, niekoniecznie pod naciskiem silniejszej strony, świadomie nadużywającej swojej pozycji dominującej.

W odniesieniu do mechanizmu prywatnego i publicznego egzekwowania obowiązków i zakazów określonych w art. 62, w doktrynie pojawiają się kry-

³³ Regolamento sulle procedure istruttorie in materia di disciplina delle relazioni commerciali concernenti la cessione di prodotti agricoli e alimentari („Gazzetta Ufficiale” nr 154 z 09.03.2013).

³⁴ F. Albinini, *Prodotti alimentari o agroalimentari? Il TAR del Lazio...*, s. 34.

tyczne wypowiedzi związane z faktem, że nie tylko na silnej stronie ciąży odpowiedzialność zachowania formy pisemnej umowy, ale także na rolniku, jeżeli ten ostatni nie będzie jej wymagał w momencie jej zawierania. Zauważa się także, że wiele nieuczciwych praktyk stosowanych przez wielkie sieci handlowe, chociaż odpowiadają zachowaniom opisanym w art. 62, nie zostało jak dotąd uznanych za takie przez Urząd ds. Gwarancji Konkurencji i Rynku, co może wskazywać na nieskuteczność mechanizmu publicznoprawnej interwencji³⁵.

3. Przeprowadzone rozważania pozwalają zauważyć, że art. 62 był przedmiotem wielopoziomowej interwencji ustawodawczej (rządowej, ministerialnej i parlamentarnej). Ustalenie pełnej treści regulacji w zakresie przeciwdziałania nieuczciwym praktykom rynkowym wymaga zatem sięgnięcia do kilku aktów prawnych, które nie zawsze są ze sobą spójne, oraz interpretacji sądu administracyjnego. Nadal kilka niejasnych kwestii budzi wątpliwości interpretacyjne.

W drodze orzecznictwa został wyjaśniony zakres przedmiotowy regulacji. Odnosi się ona jedynie do stosunków handlowych, których przedmiotem są produkty rolne i rolno-żywnościowe. Nie został jednak doprecyzowany zakres podmiotowy. Regulacja dotyczy zatem wszystkich, którzy są stronami wskazanych stosunków, z wyłączeniem konsumentów końcowych oraz przedsiębiorców rolnych, jeżeli występują po obu stronach stosunku prawnego.

Obowiązkowe terminy płatności określone w art. 62 są dopuszczalne i wiążące. Elementy zasadnicze umowy mogą być zawarte także w innych dokumentach związanych z przedmiotową transakcją. Forma prawna umowy nadal budzi wątpliwości interpretacyjne. Choć został usunięty rygor nieważności, a dekret Ministra Rolnictwa nr 199/2012 wyjaśnił, że umowa może być zawarta w jakiegokolwiek formie dokumentowej, to jednak w literaturze spotyka się różne poglądy w sprawie skutku nieważności umowy w przypadku niezachowania formy pisemnej. W doktrynie zakwestionowany został również wymóg, aby dla zaistnienia bezprawnych praktyk konieczne były przesłanki „znaczej nierównowagi handlowej” oraz „świadomego nadużycia” pozycji dominującej przez silniejszą stronę stosunku umownego.

³⁵ Zob. L. Petrelli, op. cit., s. 15.

COMBATING UNFAIR MARKET PRACTICES IN THE FOOD SUPPLY CHAIN UNDER ITALIAN LAW

S u m m a r y

The aim of the article is to familiarise Polish readers with the Italian regulations on counteracting unfair commercial practices in the food supply chain. Currently this issue is addressed by the Italian Law No 27/2012, which has been subject of doctrinal criticism, legislative changes and judicial decisions. There are still several issues that raise questions of interpretation, including the scope of its subject-matter or failure to comply with the written form which invalidates the contract and whether, in order to classify the practices as unlawful, it is necessary to determine the conditions of a “significant trade imbalance” and a “deliberate abuse” of a dominant position by a stronger party to the contractual relationship.

LE MISURE VOLTE A COMBATTERE LE PRATICHE COMMERCIALI SLEALI NELLA FILIERA AGROALIMENTARE NEL DIRITTO ITALIANO

R i a s s u n t o

L'articolo si propone di presentare al pubblico polacco la regolazione italiana riguardante le misure volte a combattere le pratiche commerciali sleali nella filiera agroalimentare. La problematica in oggetto è stata affrontata nella legge n. 27/2012, la quale è stata oggetto di critiche dottrinali, modifiche legislative e pronunce giurisprudenziali. Alcune questioni tuttora continuano a suscitare dubbi interpretativi, tra i quali il problema di ambito di applicazione, un dubbio se la mancanza della forma scritta dei contratti ne determini la nullità, e se per considerare le pratiche illegali, debbano presentarsi presupposti di “forte squilibrio commerciale” e di “abuso volontario” della posizione dominante da parte del contraente più forte nel rapporto contrattuale.